

EUGEN GORB

AUTOGRAFY ALEKSANDRA BRÜCKNERA W ZBIORACH
LWOWSKIEJ NARODOWEJ NAUKOWEJ BIBLIOTEKI UKRAINY
IM. WASYLA STEFANYKA

WSTĘP

Spuścizna epistolarna polsko-niemieckiego slawisty i historyka kultury Aleksandra Brücknera (1856-1939) jest obecnie rozproszona po archiwach i bibliotekach całej Europy. Kolekcje listów jednego z twórców nowoczesnej slawistyki przechowywane są w Niemczech, Austrii, Polsce, a także na Ukrainie, gdyż badacz przez całe życie utrzymywał kontakty z ukraińskimi środowiskami intelektualnymi. To właśnie tam spędził pierwsze 25 lat życia, zdobył wykształcenie, a później regularnie przyjeżdżał pracować z rękopisami i starodrukami w zaciszu gmachu Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, zajmowanego obecnie przez Lwowską Narodową Naukową Bibliotekę im. Wasyla Stefanyka (dalej: LNNB). Kilka listów Aleksandra Brücknera przechowywanych w Dziale Rękopisów LNNB jest nadal nieznanym badaczom, mimo że zostały one kiedyś zdigitalizowane.

Do dziś nie ma kompletnej publikacji spuścizny epistolarnej Aleksandra Brücknera. Taki projekt zainicjował kiedyś polski badacz dorobku Brücknera Władysław Berbelicki, ale nigdy nie został on zrealizowany¹. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy była znaczna fragmentacja i rozproszenie archiwum Brücknera. W rezultacie udało się przygotować kilka publikacji czasopiśmien-

---

EUGEN GORB – badacz wizytujący we Francuskim Centrum Badań Nauk Społecznych; doktorant w Katedrze Kulturoznawstwa Mariupolskiego Uniwersytetu Państwowego; adres do korespondencji: ul. Preobrażeńska 6, Kijów, 03037; e-mail: eshorb14@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9782-9194>.

¹ Władysław BERBELICKI, „Listy Aleksandra Brücknera do Stanisława Kota”, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 37 (1987): 163-217.

nicznych listów „berlińskiego samotnika”², ale większość listów jest przechowywana w osobistych zespołach jego korespondentów, a odkrycie tych tekstów wymaga skrupulatnej i systematycznej pracy w archiwach.

Niniejszy tekst koncentruje się na listach Aleksandra Brücknera do etnografa Jana Karłowicza i poetki Maryli Wolskiej. Jeśli chodzi o Karłowicza, jego korespondencja (a także odpowiedzi adresatów) była w ostatnich latach aktywnie publikowana w formie artykułów w czasopismach – jako przykłady można wymienić artykuły Macieja Raka, Ireny Fedorovič i Doroty Krystyny Rembiszewskiej³. Dla kontrastu odnotowujemy, że obszerna korespondencja Maryli Wolskiej, dostępna w dziale rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, wciąż czeka na swojego badacza.

Celem niniejszej publikacji jest analiza listów A. Brücknera przechowywanych w LNNB im. Wasyla Stefanyka jako nośników informacji biograficznych o uczonym oraz źródeł do badania problemu komunikacji międzykulturowej i dialogu naukowego w Europie Środkowo-Wschodniej na przełomie XIX i XX w.

LISTY DO JANA KARŁOWICZA

W niniejszym artykule skupimy się na analizie trzech listów Aleksandra Brücknera pochodzących z dwóch różnych zespołów: Archiwum Pawlikowskich (list Brücknera do polskiej poetki Maryli Wolskiej) oraz Papierów Jana Karłowicza (listy Brücknera do Karłowicza). Listy te ilustrują dwa obszary zainteresowań berlińskiego profesora, którym poświęcimy szczególną uwagę w niniejszym tekście: jego kontakty z lwowskim środowiskiem intelektualnym oraz opracowywanie problemów historii kultury polskiej.

---

² Jerzy STARNAWSKI, „Czterdzieści listów Aleksandra Brücknera do Hieronima Łopacińskiego. Część II. Listy 22-40”, *Slavia Occidentalis* 28-29 (1971): 273-297; Tenże, „Aleksander Brückner w świetle korespondencji”, *Ruch Literacki* 11, nr 2 (1970): 99-103; Tenże, „Projektowana „pielgrzymka” Aleksandra Brücknera do Częstochowy”, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie; Filologia Polska: Językoznawstwo* z. 3 (1996): 209-213.

³ Irena FEDOROVIČ, „Korespondencja Jana Karłowicza z polskimi i litewskimi literatami oraz działaczami kulturalnymi”, *Slavistica Vilnensis* 57, nr 2 (2012): 197-210; Maciej RAK, „Krakowskie listy Jana Baudouina de Courtenay do Jana Karłowicza z 1894 r.”, *LingVaria* 15, nr 2 (2020): 221-244; Tenże, „Listy Jana Baudouina de Courtenay do Jana Karłowicza z lat 1895-1903”, *Prace Filologiczne* 78 (2023): 297-337; Tenże, „Listy Jana Karłowicza do Seweryna Udzieli z lat 1888-1900”, *LingVaria* 7, nr 1 (2012): 151-165; Dorota K. REMBISZEWSKA, „Sprawy uczonego ziemianina – listy Zygmunta Glogera do Jana Karłowicza”, w: *Naukowe i literackie światy Zygmunta Glogera. Studia*, red. Jarosław Ławski, Patryk Suchodolski i Łukasz Zabielski (Białystok: Wydawnictwo PRYMAT, 2022), 135-146.

Należy zaznaczyć, że analizowane listy nie wyczerpują całości autografów naukowca, które przechowywane są w Dziale Rękopisów LNNB im. W. Stefanyka. Epistolarium berlińskiego slawisty zostało rozproszone w zbiorach osobistych Ludwika Bernackiego, Wołodymyra Hnatiuka, Leonida Zaklińskiego, Juliusza Kleintera i Antoniego Petruszewicza. W ramach jednej publikacji czasopismowej trudno jest objąć całość lwowskiej korespondencji Brücknera, dlatego podjęliśmy próbę skupienia się na listach, które najwyraźniej ilustrują różnorodność zainteresowań uczonego.

O istnieniu listów Brücknera w osobistych zbiorach etnografa i językoznawcy Jana Karłowicza (1836-1903) wiadomo od dawna, ponieważ zostały one wymienione w opisie zespołu w katalogu osobistych zespołów archiwalnych Działu Rękopisów opublikowanym w latach 70. XX w. Generalnie zespół Karłowicza (zespół 58) ma charakter archiwum rodzinnego i obejmuje okres od ostatniej tercji XVIII do końca XIX w. Sam Jan Karłowicz uzyskał doktorat na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma (obecnie Uniwersytet Humboldtów w Berlinie) i tam wykładał, więc ich osobista znajomość z Aleksandrem Brücknerem nie wydaje się przypadkowa, ponieważ ten ostatni był związany z Uniwersytetem Berlińskim przez 44 lata swojego życia (1880-1924)⁴.

Spośród ponad 3500 arkuszy znajdujących się w kolekcji Karłowicza, tylko 6 jest napisanych ręką Brücknera: kartka pocztowa wysłana do Karłowicza w Dreźnie i wypełniona na odwrocie (z datą 12 czerwca 1887 r.) oraz wielki list wysłany przez Brücknera z Berlina 22 czerwca 1887 r. Oba dokumenty dotyczą współpracy między naukowcami.

Tekst pocztówki z 12 czerwca 1887 r. pozwala przypuszczać, że w tym czasie uczonego zajmował się zagadnieniami dialektologicznymi⁵. Berliński profesor prosił Karłowicza o wypożyczenie mu egzemplarza poematu *O panu Czorlińscim co do Pucka po sece jachol*. Ten humorystyczny poemat Hieronima Derdowskiego (1852-1902) został napisany w dialekcie południowokaszubskim i wydany w Toruniu w roku 1880. Derdowski włożył wiele wysiłku w propagowanie kultury kaszubskiej wśród Polaków. W tym celu stworzył własny system zapisu słownictwa kaszubskiego w języku polskim, całkowicie ignorując fonetyczną specyfikę dialektów kaszubskich, aby pomóc Polakom lepiej zrozumieć kaszubskie teksty⁶.

⁴ Yevhen HUMENYUK, Petro BABYAK i Oleksandr DZOBAN, *Osobytyi arkhivni fondy viddilu rukopysiv: Anotovanyy pokazhchyk* (Lviv, 1977), 65.

⁵ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887, Спр. 14/3, Фонд 58 (Papiery Jana Karłowicza). Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka. Lviv.

⁶ Hieronim DERSOWSKI, *O panu Czorlińscim co do Pucka po sece jachol* (Toruń: J. Buszczyński, 1880).

Przy okazji Brückner poprosił o kolejne publikacje Derdowskiego, które obiecał zwrócić w ciągu zaledwie dziesięciu dni, 22 lub 23 czerwca. Podobno latem 1887 r. Brückner planował podróż do Drezna, gdzie przebywał Karłowicz, ale administracja Uniwersytetu Berlińskiego nie pozwoliła uczonemu na wyjazd ze względu na napięty harmonogram sesji. Tak przynajmniej tłumaczył on niemożliwość swojego przyjazdu. Na końcu pocztówki uczoney zapowiedział zbliżające się spotkanie w Berlinie ze slawistą Janem Łosiem (1860-1928), który m.in. również zajmował się dialektologią kaszubską. Brückner i Karłowicz prowadzili również wymianę periodyków, o czym świadczy pytanie berlińskiego profesora o otrzymanie przez Karłowicza egzemplarza polskiego konserwatywnego czasopisma „Kraj”, które ukazywało się w Petersburgu⁷.

Należy podkreślić, że do 1914 r. Aleksander Brückner wyraźnie dystansował się od polityki, co więcej, obejmując profesurę na Uniwersytecie Berlińskim, podpisał zobowiązanie, że nie uczyni z uczelni platformy politycznej ani nie będzie sympatyzował z narodowymi ugrupowaniami studenckimi (czyli przede wszystkim z Polakami). Prenumerata tygodnika „Kraj” świadczyła jednak o sympatii Brücknera do polskich konserwatystów, kontrolowanych przez reżim cesarski w Petersburgu. Należy przypomnieć, że w czasie I wojny światowej profesor zdecydowanie potępiał prorosyjskie środowiska warszawskiej inteligencji⁸.

Zainteresowanie A. Brücknera twórczością kaszubskiego poety nie było przypadkowe. W kolejnym liście do J. Karłowicza z 22 czerwca 1887 r. uczoney wspominał, że przygotowuje artykuł do *Archiv für slavische Philologie*, wówczas najbardziej wpływowego międzynarodowego czasopisma slawistycznego, w którego redakcję był bezpośrednio zaangażowany⁹. Co ciekawe, najpełniejsza bibliografia A. Brücknera, opracowana przez Władysława Wisłockiego, nie zawiera żadnych artykułów uczonego dotyczących kwestii kaszubskiej, aż do roku 1899. Jedną z przyczyn tego opóźnienia mógł być problem z przytoczeniem źródeł informacji do artykułu, o czym będzie mowa poniżej¹⁰.

⁷ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887.

⁸ Więcej na temat poglądów politycznych A. Brücknera zob.: Witold KOŚNY, „Aleksander Brückners patriotische Mobilmachung 1914-1918”, *Zeitschrift für Slawistik* 60, nr 4 (2015): 513-531. Na temat dziennika „Kraj” patrz monografię, która do dziś nie straciła wartości: Zenon KMIECIK, „Kraj” za czasów redaktorstwa Erazma Piltza (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969).

⁹ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887

¹⁰ Władysław T. WISŁOCKI, *Bibliografia prac Aleksandra Brücknera* (Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928), 32.

Nie znamy odpowiedzi Karłowicza na wcześniejszą pocztówkę Brücknera, ale z treści listu z 22 czerwca możemy wnioskować, że korespondenci omawiali słownik kaszubski autorstwa leksykografa Gustawa Pobłockiego (1840-1915)¹¹. W 1887 r. słownik Pobłockiego nie był jeszcze wydany, więc Brückner nie mógł się na niego powołać w swojej publikacji, ale dysponował kopiami przygotowanymi najprawdopodobniej przez Jana Karłowicza.

Sławista wysoko ocenił wyniki skrupulatnej pracy Pobłockiego, który według Brücknera na nowo odkrył dla niego twórczość kaszubskiego pisarza Floriana Ceynowy (1817-1881), której berliński profesor wcześniej w pełni nie rozumiał. To właśnie cytatami z dzieł Ceynowy leksykograf G. Pobłocki ilustrował hasła słownikowe, demonstrując użycie pewnych dialektyzmów. Uczony zastanawiał się nad odłożeniem publikacji do czasu ukazania się słownika kaszubskiego lub prosił Karłowicza o przesłanie mu adresu Pobłockiego w celu rozstrzygnięcia sprawy bezpośrednio z autorem¹².

Sam Karłowicz interesował się litewskim folklorem i m.in. konsultował się z Brücknerem w sprawie niektórych wydań litewskich pieśni ludowych. Faktem jest, że w 1887 r. Jan Karłowicz przygotował i opublikował zbiór litewskich baśni i legend¹³. W liście z 22 czerwca berliński profesor wypowiedział się na temat niektórych wydań litewskiego folkloru opublikowanych ponad 100 lat temu: Brückner uznał takie wydania za bezwartościowe z naukowego punktu widzenia, ponieważ ich autorzy po prostu przełożyli język litewski polskimi literami, przez co sam zapis folklorystyczny stracił na wartości. Według A. Brücknera, 60 lat temu takie publikacje były jak powiew świeżego powietrza dla badaczy języka litewskiego, ale nie teraz¹⁴.

Wśród innych projektów, o których nasz uczony wspominał w liście do Karłowicza, należy wymienić recenzję fundamentalnego słownika etymologicznego języków słowiańskich Franca Miklošiča, opublikowanego w Wiedniu w 1886 r.¹⁵ W treści listu berliński sławista zaznaczył, że to właśnie praca nad recenzją zajmuje mu najwięcej czasu i że musi się spieszyć, gdyż słownik Miklošiča doczekał się już recenzji w innych czasopismach¹⁶. Recenzja Brücknera

---

¹¹ Gustaw POBŁOCKI, *Słownik kaszubski z dodatkiem idyotyzmów chełmińskich i kociewskich* (Chełmno: W. Fiałka, 1887).

¹² Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887.

¹³ Jan KARŁOWICZ, *Podania i bajki ludowe zebrane na Litwie* (Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1887).

¹⁴ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887.

¹⁵ Franz MIKLOSICH, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen* (Wien: W. Braumüller, 1886).

¹⁶ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887.

została ostatecznie opublikowana w tym samym *Archiv für slavische Philologie* w 1888 r.¹⁷ Brückner wykorzystał również obecność Karłowicza w Dreźnie, zamawiając wykonanie kopii i wyciągów dla siebie z Biblioteki Drezdeńskiej¹⁸. Tego rodzaju żywa wersja wypożyczeń międzybibliotecznych była powszechna w komunikacji naukowej pod koniec XIX w.

LIST DO MARYLI WOLSKIEJ

Zupełnie inny wektor komunikacji pokazuje list Brücknera do Maryli Wolskiej, który został atrybuowany przez pracowników Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka jako niedatowany. Jednak bliższa analiza tekstu dokumentu daje wszelkie podstawy do mniej lub bardziej dokładnego określenia czasu i miejsca napisania listu. W liście berliński slawista wspomina, że: „przed łaskawa przesyłką Pańską już od p. Altenberga otrzymałem egzemplarz *Baśni*”¹⁹. „*Baśń*” najprawdopodobniej jest nawiązaniem do książki *Swanta: baśń o prawdzie*, która ukazała się we Lwowie w 1907 r. staraniem księgarza Alfreda Altenberga²⁰. Na uwagę zasługuje również ustęp Brücknera mówiący o możliwości zapomnienia o zimowych dniach poprzez wdychanie zapachu stron świeżo wydrukowanej książki²¹.

Porównując te dwa fragmenty tekstu, można z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, że Aleksander Brückner napisał swój list do Maryli Wolskiej w grudniu 1907 r. Wątpliwości co do daty nadal się pojawiają, gdyż grudniowe listy Brücknera zwykle zawierają życzenia świąteczne, nawet jeśli zostały napisane na początku miesiąca. Styczeń–luty 1908 r. raczej nie wchodził w rachubę, gdyż 24 grudnia 1907 r. we lwowskim dzienniku *Słowo Polskie* ukazała się recenzja Brücknera dotycząca książki *Swanta: baśń o prawdzie*²².

Znacznie trudniej jest ustalić miejsce napisania listu, ponieważ nie jest to kartka ze stemplem pocztowym, a oryginalna koperta nie zachowała się.

¹⁷ Aleksander BRÜCKNER, „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen von Franz Miklosich. Wien. 1886”, *Archiv für slavische Philologie* 11 (1888): 112-143.

¹⁸ Korespondencja Jana Karłowicza. Listy od Aleksandra Brücknera, 1887.

¹⁹ Aleksander BRÜCKNER: List do Maryli Wolskiej, Bd., Фонд 76 (Zbiór rękopisów i archiwium Pawlikowskich), Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka. Lviv.

²⁰ Maryla WOLSKA, *Swanta: baśń o prawdzie* (Lwów: K. Altenberg, 1907).

²¹ Aleksander BRÜCKNER: List do Maryli Wolskiej.

²² Aleksander BRÜCKNER, „Z czasów bajecznych”, *Słowo Polskie*, nr 599, 24.12.1907: 4.

W niemal wszystkich przypadkach Aleksander Brückner podawał datę i miejsce napisania listu w jego górnej części, na samym początku. Czasami, na końcu tekstu, uczony wskazywał adres do korespondencji, jeśli nie przebywał w Berlinie. W liście-odpowiedzi do Maryli Wolskiej brakuje jednak wszystkich tych identyfikatorów, z wyjątkiem obecności rozmytych znaków wodnych na papierze, które wymagają specjalnych badań filigranowych.

Specyfika tekstu wskazuje, że sławista potraktował swój list jako zwykły wyraz uprzejmości w odpowiedzi na przesłaną mu książkę. Najprawdopodobniej ani książka, ani jej autor nie zainteresowali uczonego. Dlatego Brückner nie podał swojego adresu. Taki wniosek można wyciągnąć z tekstu, w którym berliński profesor najpierw dziękuje za przesyłkę z książką i podkreśla, że nie chce jej w tej chwili czytać, by nie psuć sobie wrażenia pobieżną lekturą dzieła. Profesor powołuje się na wiele pilnych prac badawczych, które nie pozostawiają mu czasu na czytanie poezji.

Niemniej jednak, w drugiej części listu Brückner poprosił Wolską o pozwolenie na recenzowanie jej nowej książki i podzielenie się swoimi wrażeniami z czytelnikami w jednym z czasopism. Uczony spełnił obietnicę w postaci bardzo długiej (jak na tekst prasowy) recenzji zatytułowanej: *Z czasów bajecznych*. Po zreferowaniu treści baśni Wolskiej powściągliwy Brückner nie szczędzi słów, by wyrazić swój zachwyt stylem autorki, zgodnością z realiami historycznymi itd. Sławista żałuje, że *Swanta* nie została jeszcze przeniesiona na sceny teatralne, bo dramatyzm fabuły wymaga nie tylko przeczytania, ale i zagrania tekstu²³.

Brückner był więc szczerze zafascynowany twórczością lwowskiej poetki i istnieją wszelkie powody, aby zintensyfikować poszukiwania archiwalne w celu odnalezienia kontynuacji ich wzajemnej korespondencji, zwłaszcza że Wolska mieszkała we Lwowie w pobliżu Ossolineum, gdzie Brückner regularnie przyjeżdżał pracować z rękopisami. Jednak do końca życia berliński profesor już nigdy nie napisał ani jednej recenzji dzieł Maryli Wolskiej.

PODSUMOWANIE

Kilka odręcznych listów Aleksandra Brücknera zachowanych w zbiorach rękopiśmiennych Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka jest bardzo interesujących dla badaczy z kilku punktów widzenia: jako ego-dokumenty, które uzupełniają jeszcze nienapisaną biografie

²³ Aleksander BRÜCKNER: List do Maryli Wolskiej.

intelektualną polsko-niemieckiego uczonego, a także jako źródła informacji, które ujawniają specyfikę komunikacji międzykulturowej wśród polskiej emigracji. Brückner znany jest z licznych recenzji prac naukowych swoich współczesnych, ale jego upodobania literackie wciąż pozostają *terra incognita*, a jeden list naukowca do lwowskiej poetki Maryli Wolskiej jest bezcennym świadectwem nieprzeciętnego gustu literackiego słynnego historyka kultury.

Na przyszłość należy podkreślić potrzebę opracowania korpusu listów Maryli Wolskiej i Jana Karłowicza w celu odnalezienia listów do Aleksandra Brücknera, które nie zostały opublikowane, a są bezpośrednio związane z korespondencją Brücknera z Działu Rękopisów LNNB im. W. Stefanyka. Listy Brücknera przeanalizowane w niniejszej publikacji wymagają również publikacji jako odrębne wydawnictwo źródłowe z odpowiednim aparatem naukowym i bibliograficznym lub jako część większego tematycznego zbioru korespondencji wybitnych postaci kultury przełomu XIX i XX w. ze zbiorów LNNB im. W. Stefanyka.

1. Kartka pocztowa od Aleksandra Brücknera do Jana Karłowicza, 12 czerwca 1887 r.

Łaskawy i Szanowny Panie!²⁴

Naprzykrzam się z jeszcze jedną prośbą: nie mógłby mi Pan przesłać Derdowskiego *Czorlińsk*. (a może jeszcze co innego tego samego autora, dyalektycznego kaszubskiego?) na kilka dni – zwróce z największym podziękowaniem do 22 lub 23 wszystko razem. „Kraj” już Pan pewnie otrzymał. Słota, a co ważniejsze bardzo wiele [...] a o szczegółach doniosę później. A nie pozwalają mi wycieczki do Drezna, o której na seryo myślałem. Łosia dziś oczekuję.

Uniżony sługa

A. Br.

SW. Lankwitz S. 1³.

---

²⁴ Przy publikacji listów zachowujemy pisownię i interpunkcję A. Brücknera.

²⁵ Słowo jest trudne do odczytania ze względu na pieczętkę biblioteki. Prawdopodobnie: „zajęć”.

2. List Aleksandra Brücknera do Jana Karłowicza, 22 czerwca 1887 r.

Berlin 22/6 887

Łaskawy Panie Doktorze!

Zwracam książki, za które bardzo dziękuję: przydały mi się nadzwyczaj. O rzeczach kaszubskich napiszę sprawozdanie w *Archiwum*: spodziewam się, że wolno mi już będzie wymienić nazwisko ks. Pobłockiego; w przeciwnym razie mógłbym o nim mówić jak o bezimiennym albo prosiłbym o podanie jego adresu, żeby się z nim samym znieść. Ze słownika ks. P. nauczyłem się dopiero prawdziwie cenić pisemka Cejnowy, któremu dla treści dotychczas mało dowierzałem: prawie wszystkie cytaty ks. P. pochodzą – ze zmianą pisowni na gorszą – z tych niby „do cna niesbrzecznych²⁶” pisemek Cejnowy. Co się stało z Derdowskim – coś sobie przypominam, że miał zajście prokuratoryą, czy nie o prasowe przestępstwo?

Zbiór pieśni litewskich Żagiela jest świadectwem sentymentalnomoralnego nastroju z lat przed r. 1830; jako pomnik językowy nie ma znaczenia – autor Polak, tłumaczący na litewskie, co po polsku myślał; przed 60 laty praca jego byłaby korzyść jakąś przyniosła – dziś trudno się tego po niej spodziewać; na przedruk nie zezwola.

Recenzja Pańska – za łaskawe przesłanie dziękuję osobno – przeczytałem z ciekawością, nadzwyczaj trafnie ocenione zasługi P.; na dwie uwagi nie zgodziłbym się jednak: „ogarda” itp. obok „ogroda” należą rzeczywiście rozmaitym narzeczom, „darł” i „drzeć” nie da się porównać bo to wytwory różnorodne, podczas gdy np. „Garno (t.j. Gardno)” a „Grodno” wytwory identyczne, a więc ich różnica dydaktyczna. Powtóre: kasz. „dzarł” itp. starsze niż p. „darł”; język polski tylko w „ziarno” i „dziarski” zachował żwięki czeskie, którego się pozbył w „darł umarł zmarł” itp. (kasz. „zmiarł” itd.). A i jeszcze jedno: nie zdaje mi się przekonującym, żeby kasz. pod wpływem niemieczyny dź ć ś ź utracili. Biskupski jaknajmylniej wszystko pod tą rubryką (wpływ n.) umieszczał; może się jednak myłę.

Siedzę nad porównawczym słown. Mikl., aby nareszcie sprawozdanie napisać; rzecz o Neryngu już wydrukowana. Naprzód dziękuję za wszelkie wypiski z biblioteki drezdeńskiej i bardzo przepraszam że tym mozolił, przedewszystkiem w chwili, kiedy Państwo Drezno opuszczają a więc kłopotów i najróżnorodniejszych zajęć aż nadto.

Polecając się łaskawej pamięci kreślę z wyrazem najgłębszego poważania,

A. Brückner

---

²⁶ Złożona konstrukcja językowa pochodząca od niemieckiego *nießbrauch*. Dosłownie: „mało użyteczny”. Potencjalne słowo „wymyślone” przez Brücknera przy użyciu niemieckiej podstawy i polskich reguł słowotwórczych. Co ciekawe, sam sławista był zdecydowanym przeciwnikiem takiego zaśmiecania języka, ale najwyraźniej tekst listu został napisany w pośpiechu, co potwierdza również obecność kilku literówek i poprawek w oryginale.

3. List Aleksandra Brücknera do Maryli Wolskiej, prawdopodobnie grudzień 1907 r.

Szanowna Pani!

Za cenny i nieoczekiwany dar łaskawy składam najżywsze dzięki. Poboczną lekturą nie chciałem na razie zepsuć wrażenia i gdy myśl, zajęta chwilowo kreśleniem dawnych dziejów słowiańskich, naszych i obcych, uwolnię, zwrócę się do kart tym ponętniejszych, że że bije z nich woń i jasność letnia, co o szarych dniach zimowych zapominać każe.

Może Pani pozwoli, że po odczytaniu jej dzieła z uwagami, jakie mi nastreczą, podzielę się z szerszą publicznością.

Dodam jeszcze, że przed łaskawą przesyłką Pańską już od p. Altenberga otrzymałem egzemplarz *Baśni*.

Z wyrazami szczerego szacunku i prawdziwej wdzięczności, sługa Pański,

A. Brückner

BIBLIOGRAFIA

- BERBELICKI, Władysław. „Listy Aleksandra Brücknera do Stanisława Kota”. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 37 (1987): 163-217.
- BRÜCKNER, Aleksander. „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen von Franz Miklosich. Wien. 1886”. W: *Archiv für slavische Philologie* 11 (1888) 112-143.
- BRÜCKNER, Aleksander. „Z czasów bajecznych”. *Słowo Polskie*, nr 599, 24.12.1907: 4. <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/224058/edition/212590/content>.
- DERDOWSKI, Hieronim. *O panu Czorlińskim co do Pucka po sece jachol*. Toruń: J. Buszczyński, 1880. <https://polona.pl/preview/7602129d-df40-4ce4-a9d0-e1e8efc735d1>
- FEDOROVIC, Irena. „Korespondencja Jana Karłowicza z polskimi i litewskimi literatami oraz działaczami kulturalnymi”. *Slavistica Vilnensis* 57, nr 2 (2012): 197-210. <https://doi.org/10.15388/SlavViln.2012.2.1220>
- HUMENYUK Yevhen, Petro BABYAK, i Oleksandr DZOBAN. *Osobysti arkhivni fondy viddilu rukopysiv: Anotovanyu pokazhchyk*. Lviv, 1977 [Гуменюк Євген, Петро Баб'як та Олександр Дзьобан. *Особисті архівні фонди відділу рукописів: Анований показчик*. Львів, 1977]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013010>.
- KARŁOWICZ, Jan. *Podania i bajki ludowe zebrane na Litwie*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1887. <https://polona.pl/preview/422fecc8-e456-4c5e-99f2-aa752e02fd7e>.
- KMIECIK, Zenon. „Kraj” za czasów redaktorstwa Erazma Piltza. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969.
- KOŚNY, Witold. „Aleksander Brückners patriotische Mobilmachung 1914-1918”. *Zeitschrift für Slawistik* 60, nr 4 (2015): 513-531. <https://doi.org/10.1515/slav-2015-0035>.
- MIKLOSICH, Franz. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: W. Braumüller, 1886. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb00114234?page=1>.

- POBŁOCKI, Gustaw. *Słownik kaszubski z dodatkiem idyotyzmów chełmińskich i kociewskich*. Chełmno: W. Fiałka, 1887. <https://rcin.org.pl/ijp/dlibra/publication/43401/edition/24816/content>.
- RAK, Maciej. „Krakowskie listy Jana Baudouina de Courtenay do Jana Karłowicza z 1894 r.”. *LingVaria* 15, nr 2 (2020): 221-244. <https://doi.org/10.12797/LV.15.2020.30.17>.
- RAK, Maciej. „Listy Jana Baudouina de Courtenay do Jana Karłowicza z lat 1895-1903”. *Prace Filologiczne* 78 (2023): 297-337. <https://doi.org/10.32798/pf.1050>
- RAK, Maciej. „Listy Jana Karłowicza do Seweryna Udzieli z lat 1888-1900”. *LingVaria* 7, nr 1 (2012): 151-165.
- REMBISZEWSKA, Dorota K. „Sprawy uczonego ziemianina – listy Zygmunta Glogera do Jana Karłowicza”. W: *Naukowe i literackie światy Zygmunta Glogera. Studia*, red. Jarosław Ławski, Patryk Suchodolski i Łukasz Zabielski, 135-146. Białystok: Wydawnictwo PRYMAT, 2022.
- STARNAWSKI, Jerzy. „Aleksander Brückner w świetle korespondencji”. *Ruch Literacki* 11, nr 2 (1970): 99-103.
- STARNAWSKI, Jerzy. „Czterdzieści listów Aleksandra Brücknera do Hieronima Łopacińskiego. Część II. Listy 22-40”. *Slavia Occidentalis* 28-29 (1971): 273-297.
- STARNAWSKI, Jerzy. „Projektowana „pielgrzymka” Aleksandra Brücknera do Częstochowy”. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie; Filologia Polska: Językoznawstwo*, z. 3 (1996): 209-213.
- WISŁOCKI, Władysław T. *Bibliografia prac Aleksandra Brücknera*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928.
- WOLSKA, Maryla. *Swanta: baśń o prawdzie*. Lwów: K. Altenberg, 1907. <https://polona.pl/preview/c40881f0-3e8d-45ec-8851-9e0f18189d5e>.
- Фонд 58 (Papiry Jana Karłowicza). Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka. Lviv [Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Львів].
- Фонд 76 (Zbiór rękopisów i archiwium Pawlikowskich). Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka. Lviv [Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Львів].

AUTOGRAFY ALEKSANDRA BRÜCKNERA
W ZBIORACH LWOWSKIEJ NARODOWEJ NAUKOWEJ BIBLIOTEKI UKRAINY
IM. WASYLA STEFANYKA

Streszczenie

Problem opracowania i opublikowania spuścizny epistolarnej jednego z twórców europejskiej sławistyki Aleksandra Brücknera jest jednym z kluczowych zadań na drodze do stworzenia kompleksowej biografii intelektualnej historyka kultury. Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza kilku listów Aleksandra Brücknera przechowywanych w zbiorach rękopiśmiennych Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki. Ukrainy im. Wasyla Stefanyka, które wcześniej nie były znane szerokiej publiczności. Te zabytki epistolarne ilustrują dwa zupełnie różne obszary zainteresowań berlińskiego sławisty – jego komunikację z innymi naukowcami i relacje z wybitnymi przedstawicielami inteligencji artystycznej.

Unikatowym źródłem jest list Brücknera do lwowskiej poetki Maryli Wolskiej, który stanowi rzadki przykład ilustracji preferencji literackich polsko-niemieckiego sławisty. W artykule prześledzono całą drogę recepcji twórczości Wolskiej przez Brücknera – od komplementarnych wypowiedzi w tekście listu po obszerną recenzję we wpływowej lwowskiej gazecie. Dwa listy

Brücknera do etnografa Jana Karłowicza ukazują wspólne wysiłki obu uczonych na polu badań nad folklorystycznym dziedzictwem narodów bałtyckich, aktualizacji kwestii odrębności kulturowej Kaszubów oraz potrzeby pogłębionych badań nad zabytkami literackimi w języku kaszubskim i ich popularyzacji.

Publikacja stanowi pośredni etap w badaniach nad spuścizną epistolarną Aleksandra Brücknera, przechowywaną w Dziale Rękopisów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki. Ukrainy im. Wasyla Stefanyka. Podjęto próbę fizycznego opisu dokumentów, ustalenia daty i miejsca ich powstania, analizy ich treści oraz włączenia tych źródeł epistolarnych w ogólny kontekst biografii intelektualnej Aleksandra Brücknera oraz częściowo Jana Karłowicza i Maryli Wolskiej. Autor podkreśla szerokie perspektywy dalszego rozwoju tematu, polegające na publikowaniu listów Brücknera z odpowiednim komentarzem naukowym w ramach szerszych tematycznie zbiorów listów przedstawicieli europejskiej inteligencji naukowej i twórczej, którzy byli w jakiś sposób związani z ziemią ukraińskimi.

Słowa kluczowe: Aleksander Brückner; Jan Karłowicz; Maryla Wolska; źródła epistolarne; ego-dokumenty; dialog międzykulturowy; komunikacja naukowa

ALEKSANDER BRÜCKNER'S AUTOGRAPHS IN THE COLLECTION OF THE STEFANYK NATIONAL SCIENCE LIBRARY

Summary

The problem of processing and publishing the epistolary heritage of Aleksander Brückner, one of the founders of Slavic Studies in Europe, is one of the key tasks on the way to creating a comprehensive intellectual biography of the historian of culture. The article analyses several letters by A. Brückner, which are stored in the manuscript collections of the Stefanyk National Science Library and which were not previously known to the academic community. These epistolary materials illustrate two completely different areas of interest of the Berlin slavist – his communication with colleagues and relations with prominent representatives of the artistic intelligentsia.

The letter from Brückner to the Lviv poet Maryla Wolska, which is a rare example of illustrating the literary preferences of the Polish-German slavist, can be considered a unique source. The article follows the entire path of Brückner's reception of Wolska's work, from complimentary remarks in the text of the letter to an extensive review in an influential Lviv newspaper. Two letters from Aleksander Brückner to ethnographer Jan Karłowicz demonstrate the joint efforts of the two scholars in the field of studying the folklore heritage of the Baltic peoples, actualising the issue of the Kashubians' cultural separateness and the necessity of in-depth study of literary heritage in the Kashubian language, and their popularisation.

The publication represents an intermediate stage in the study of the epistolary heritage of Aleksander Brückner, which is stored in the manuscript collections of the Stefanyk National Science Library. The author makes an attempt to physically describe the documents, identify the date and place of their writing, analyse their content, and include these epistolary sources in the general context of the intellectual biography of Aleksander Brückner and, partially, Jan Karłowicz and Maryla Wolska. The author emphasises the wide prospects for further development of the topic, which consists in publishing Brückner's letters with the relevant scientific commentary within the framework of more general thematic collections of letters by representatives of European scientific and artistic intelligentsia who were in some way connected with the Ukrainian lands.

Keywords: Aleksander Brückner; Jan Karłowicz; Maryla Wolska; epistolary sources; ego-documents; intercultural dialogue; scientific communication